

THE MASTERPIECE OF WEAVING IN THE OTTOMAN PALACE

Under the Rule of the Ottoman Empire, the Palace developed the experiences and accumulation of the former civilizations in the field of weaving art, carrying them to the summit in the XVIth century, as well as in all other fields.

Possessing the maximal economical power in the hierarchy of the Ottoman community, the Palace was using the esthetical and technical possibilities on the highest level in the field of production.

In parallel to it's political and economical developments, the Ottoman Empire paid a special attention for the manufacture of weaving, considering both the luxurios consumption of the Palace household and its value as the most precious article of trade.

Below is the detail of the technical and esthetical superiority of a specific example of a ceremonial caftan (robe of honour) which was woven uniquely with particular care on the hand-drawn loom (known as jacquard loom after the Industrial Revolution) and was analyzed in the XVI th century during the reign of Süleyman the Magnificent.

The width of the brocade is 70-72 cm. There is no repeat of the design both in width and heigth. Basic black-purple silk warps are 96-100 in one cm. Silk binding warps are 24-26 in one cm. Basic black-purple silk wefts; blue, green, white, beige and together with yellow silk golden effect weft's altogether 98 double weft's in one cm.

The capacity of hand-drawn loom is approximately 8400-9072 according to the "Laws of Bursa City", published in the reign of Sultan Beyazıt II. This brocade might be belong to the classification of "Gülistan-i Kemha" (Brocade of Rose Garden).

Consequently, brocade tissue of this caftan can easily be admitted as THE MASTERPIECE OF THE OTTOMAN PALACE WEAVING regarding my own academic tissue analysis through 1974-1978 on 20 pieces of tissue woven (most of them were brocade) in the Ottoman Palace.

Key Words: Ottoman Clothes, The Caftan of Kanuni, Cloth Weaving

Anahtar Kelmeler: Osmanlı Kumaşları, Kanuni'nin Kaftanı, Kumaş dokumacılığı

Osmanlı İmparatorluğunda Saray, kendinden önceki uygarlıkların deney ve birikimini her alanda olduğu gibi dokuma sanatında da geliştirerek XV. Yüzyılda döneminin doruk noktasına çıkarmıştır.

Osmanlı toplumunun hiyerarşik düzeni içinde Saray, en üst ekonomik güce sahip olduğundan, doğal olarak üretimde de en üst düzeyde estetik ve teknik olanaklarını kullanıyordu.

Osmanlı İmparatorluğu, siyasal ve ekonomik güçlenmesine koşut olarak, dokuma sanayiine, gerek sarayın lüks tüketimi, gerekse en önemli ticaret metarı olmasından dolayı ayrı bir özen göstermiştir.

* Prof.Dr., Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil Bölümü

Osmanlı Sarayı için, büyük bir özenle, çoğunlukla bir tek örnek olarak el-çekmeli dokuma tezgâhlarında (sanayi devriminden sonra Jakar dokuma tezgâhı olarak bilinen) dokunan, özellikle tören kaftan kumaşlarının estetik ve teknik üstünlüğü XVI. Yüzyılda, Kanuni Sultan Süleyman dönemindeki, dokuma analizi yapılan aşağıdaki örnekte kendini gösterir.

“Eşya sıra no: 13/37,

Kayıt no: 2/164,

Boy: 148 cm.

İpek ve klaptanla dokunmuştur. Zemini zeytin rengindedir. Üzerinde güvez, mavi, yeşil, beyaz, bej, krem ipek ve sarı klaptanla iri çiçek motiflerinden çıkan kıvrım dallar ve çeşitli cins yaprak ve çiçek desenleri vardır. İçi sarı İpek kumaş astarıdır; etrafı kırmızı atlasla çevrilmiştir. Eteğin iç kısmında iki damga bulunmaktadır.

II. Bayezid'e aittir.”

Topkapı Sarayı Müzesi Kumaş Deposu kayıt defterine yukarıdaki açıklamalarla kayıtlı olan bu kaftanın kumaşı (Resim 1,2), ağır altınlı kernhadandır. Bu kaftanın kumaşına beyaz bir zemin üzerindeki desenlerle çok yakınlık gösteren 13/529 ve 2/303 kayıt numarasında bir kaftan daha vardır (Resim 3). Gerek desen, gerek doku kalitesi açısından eşsiz olan bu kaftanın kumaşı incelendiğinde aşağıdaki bulgular saptanmıştır:

KUMAŞ ENİ: Yaklaşık 70–72 cm.

DESEN RAPORT ÖLÇÜLERİ: En: 70–72 cm.

Boy: Desen tekran yoktur.

ÇÖZGÜLER: Siyah zeytin rengi bükümlü ipek zemin çözgüleri ve krem rengi İpek bağlantı çözgüleri olmak üzere iki gruptan oluşur. Bu çözgü gruplarından zeytin renkli çözgüler zeminle beşli çözgü satenini oluşturur (sıklık/cm: 96–104 tel), krem rengi bağlantı çözgüleri (sıklık/cm: 24–26 tel) de atkı takviyeleriyle D 1/3 bağlantı yaparlar. Çözgü grupları dokuda yanyana dört tel zemin, bir tel bağlantı (1111/1/1111/1) düzeninde yer alırlar. Bu çözgü gruplarının beş tel zemin, bir tel bağlantı düzeninde hazırlanmış olması olasılığı da vardır. Toplam zemin çözgü, sıklık/cm: 120–130 teldir.

ATKILAR:Zemin atkısı: a. Az bükümlü, iki katlı mor renkli zemin atkı zemin çözgülerle beşli çözgü sateni bağlantısı yapar (sıklık/cm: 14 çift tel).

Takviye Atkılar:

a. Az bükümlü, iki katlı güvez renk atkı sıklık/cm: 14 çift tel,

b. Az bükümlü, mavi renkli atkı sıklık/cm: 14 çift tel,

c. Az bükümlü, yeşil renkli atkı sıklık/cm: 14 çift tel,

d. Az bükümlü, beyaz renkli atkı sıklık/cm: 14 çift tel,

e. Az bükümlü, bej renkli atkı sıklık/cm: 14 çift teldir.

f. Sıkı sarımlı, altın klaptan sarı renkli İpekle birlikte aynı ağırlıkta atılmıştır; sıklık/cm

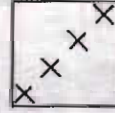
14 çift teldir.

Zemin ve takviye atkılan toplamı, sıklık/cm: 98 çift teldir.

DOKUNUN ÖZELLİĞİ: Bu, beşli çözgü sateni zemin doku üzerinde bağlantı çözgüleriyle dörtlü dimi bağlantı yapan atkı takviyeli birleşik bir doku türüdür. (Bakınız şema 1).

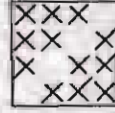
DOKU BİRİMLERİ:

Takviye atkı bağlantıları:

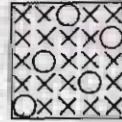
$$D \frac{1}{3}$$

Arka yüz takviye atkı bağlantıları:

$$D \frac{3}{1}$$

Zemin çözgü sateni:

$$S_4 \frac{4}{1} / 2$$

Bu kaftan kumaşının Türk Standartları Enstitüsünün 1964'de yayınladığı, II. Bayezid dönemine ait "Bursa Belediye Kanunu" ve Prof. Fahri Dalsar'ın bu kanunnamenin yanısıra başka belgere de dayanarak "Bursa'da İpekçilik" - İstanbul Üni. Yayınları, 1960 - başlıklı yayınında saptadığı başlıca kumaş türleri sınıflandırmasında toplam çözgü teli 8.150 olan Gülistani Kemha kumaş tipi içinde yer aldığını söyleyebiliriz.

Ayrıca, bu kaftan kumaşının deseni - Türkiyemiz Dergisi, 54. Sayı, 1988, Dr. Banu Mahir'in "Kanuni Döneminde Yaratılmış Yaygın Bezeme Üslubu SAZ YOLU" başlıklı makalesinden anlaşılacağı üzere- SAZ üslubunun çok gelişmiş bir örneğini göstermektedir; bu nedenle bu kaftanın Kanuni Sultan Süleyman Döneminde dokunduğu çoğu akademisyen tarafında da ortaya konmuştur.

Sonuç olarak 1974-1978 tarihleri arasında Topkapı Sarayı Müzesinde, doku analizlerini yaptığım yirmi adet Osmanlı Saray Dokuma kumaşları arasında yaklaşık toplam 8400-9072 çözgü teli, -kumaş boyu 2x148 cm kabul edildiğinde (kollar için kullanılan kumaş hariç)- yaklaşık 29.400 çift atkı sırasıyla; zemin çözgü ortalaması sıklık/cm: 120 tel, kumaş eni 72 cm kabul edildiğinde, dokunduğu tezgâh kapasitesi yaklaşık 8640 olduğu göz önüne alındığında bu kaftanın kumaşını rahatlıkla "OSMANLI SARAY DOKUMACILIĞININ ŞAHESERİ" olarak adlandırabiliriz.

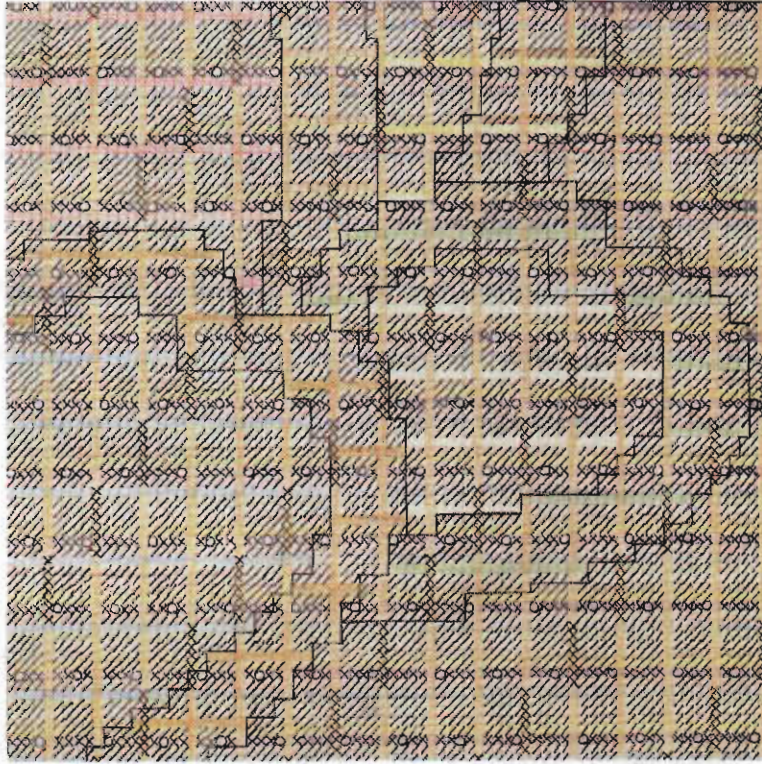
Resim : 1

Resim : 2

Resim : 3

- ◀ mor renkli zemin atkı
- ◀ yeşil renkli takviye atkı
- ◀ sarı renkli ipek ve altın
kriptan takviye atkı
- ◀ bej renkli takviye atkı
- ◀ güvez " " "
- ◀ beyaz " " "
- ◀ mavi " " "

Resim : 4